

פניני הלכה למעשה

ברכות השחר

דבר שבחובה נתקן במטבע ברכה

אנשי כנסת הגדולה תיקנו כל סדר התפילות והברכות בימי בית שני, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל לדורות (רמב"ם פ"א ה"ד מהל' תפילה). ותיקנו כל הבקשות וההודאות שהם חובה על האדם בנוסח מטבע ברכה, כפי שראו ברוח קדשם לתקן מטבע הברכה. ואינו בנמצא נוסח של תפילה או הודאה שהוא חוב גמור על האדם ואינה בצורה של ברכה.

לכן כל התחינות והבקשות וההודאות שאינם בצורה של ברכה אין חיוב גמור לאומרם, וגם אין הנוסח שלהם מעכב. וגם התחינות שהם קדומות מזמן חז"ל ומובא בפוסקים שראוי לאמרם, מכל מקום מי שאינו אומרם אינו עושה נגד ההלכה. ומטעם זה מצינו הרבה תפילות שמוזבא בספרי הפוסקים ואינם נחשבים כחיוב גמור, כמו תפילת 'אבינו מלכנו', סליחות, תחנון, 'ריבון העולמים' של מוצאי שבת, 'יהי רצון' שקודם הג' תפילות (מובא בבית"ל ס"א א), ועוד הרבה כהנה.

מטבע הברכה נתקן מסיני

בספר המנהיג (דיני תפילה) לאחד מגדולי הראשונים כתוב שנוסח מטבע הברכות בא מסיני, וזה לשונו: "דבר זה מסורת בידינו מאבותינו למשה בסיני שיש עלינו לברך מאה ברכות בכל יום, ואחר שייסדם משה רבינו ע"ה שכחום וחזר דוד ויסדם לפי שהיו מתים מאה אנשים בכל יום מן התורה עמד ותיקן להם מאה ברכות, ושוב שכחום וחזרו חכמי התלמוד ויסדום", ע"כ. **ובספר מגלה עמוקות** (פ"ו ויקרא אופן מט) כתב שבשעה שמשם הקים את המשכן והעמיד מאה אדנים תיקן את המאה ברכות. וכן מצינו **בספר הלכות גדולות** ור"ש אבן גבירול שמנו את מאה הברכות בחשבון התרי"ג מצות.

ובמחזור ויטרי (ס"א ק) **לרבינו שמעיה תלמיד רש"י** כתב: "דוד מלך ישראל תיקן מאה ברכות, שבכל יום ויום היו מתים מירשאל מאה איש ולא היו יודעים מפני מה, עד שבא דוד וחקר ודבר והבין ברוח הקודש ותיקן מאה ברכות בכל יום, ונראה הדבר שנשתכחו ובאו תנאים ואמוראים ויסדום לברך על כל אחת ואחת בשעתו", ע"כ.

אכן אף שנתקנו הברכות מסיני, אינן נחשבות כמצוה דאורייתא כיון שאינו מפורש בתורה, וכל ספק בברכה הולכים להקל כדין ספק דרבנן לקולא. חוץ מברכת המזון שנאמר מקרא מפורש "ואכלת ושבעת וברכת". ויש אומרים דגם ברכת התורה מן התורה שנאמר "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" (עי' משנ"ב ס"ז מו"ק א).

חמשה סוגי ברכות

אנשי כנסת הגדולה תיקנו חמשה סוגי ברכות: ברכת המצות, ברכת הנהנין, ברכת

השבח, ברכת הודאה, ברכות של בקשות.

ברכת המצות היא ברכה שמברכים לפני קיום מצוה, שמודים ומשבחים על שקידשנו במצותו ונתן חלקינו עמו, כמו ברכה על ציצית ותפלין וכדומה. **ברכת הנהנין** היא ברכה שמברכים קודם שרוצים ליהנות מן הבריאה, שאנו מודים שהש"ת בראה ונתן לנו רשות ליהנות ממנו, והיא כמו ברכת העץ וברכת האדמה וכדומה. **ברכת השבח** היא ברכה שבה משבחים את גדולת הש"ת כשניכר גדולתו ובריאה גם כשאין הנאה אישית לאדם, כמו ברכת ברקים ורעמים, וכמו ג' ברכות הראשונות של שמונה עשרה. **ברכת הודאה** היא שנותנים הודאה על דבר טוב שקרה אתנו, כמו ברכת הגומל ושעשה לי נס, וג' ברכות אחרונות של שמונה עשרה. **ברכות של בקשות** הם מה שאנו מודים שהש"ת הוא מקור הברכות ובידו למלא את בקשתנו, והם ברכות האמצעיות של שמונה עשרה.

ברכות השחר הם ברכת הנהנין או ברכת השבח

יש מחלוקת הפוסקים אם ברכות השחר הם ברכות הנהנין או ברכות הודאה או ברכות השבח:

שיטת הרמב"ם שהם ברכת הנהנין

המשנה ברורה (ס"ז מו"ק א) הביא הטעם לברכות השחר לפי שאסור לאדם ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, על כן תיקנו ברכה על כל דבר ודבר מהנהגת העולם שהאדם נהנה ממנו. ועל פי זה שיטת הרמב"ם (פ"ז מהל' תפילה ה"ז טו) שברכות השחר הם ברכות הנהנין ממש, וצריכים לברך את כל הברכות תיכף בשעת ההנאה; כששומע קול התרנגול מברך הנותן לשכוי בינה, וכשעביר ידיו על עינו בבוקר מברך פוקח עוריים, וכן שאר הברכות. וקרא תגר על אלו שממתינים ומסדרים הברכות בבית הכנסת.

ולשיטתו, מי שישן בכסותו אינו מברך מלביש ערומים שאין כאן הנאה מיוחדת, וכן מי שהולך יחף אינו מברך שעשית לי כל צרכי, וכן מי שלא נכנס לבית הכסא אינו מברך אשר יצר את האדם, וכן בשאר הברכות. וכן כתב **רבי אברהם בן הרמב"ם** בתשובה (ס"ז פג) שמה שנתפשט המנהג לומר הברכות בבית הכנסת על הסדר היא הרבה פעמים ברכה לבטלה.

שיטת התוספות שהם ברכת הודאה

שיטת **התוספות** (ס"ז ד"ה כ"ז) **והרא"ש** (פ"ט ס"ז כג) שברכות השחר הם ברכת הודאה ולא ברכת הנהנין, ולכן לשיטתם מותר להמתין לסדר הברכות בבית הכנסת ואין איסור ליהנות

אורחים בליל החג

היינו לפי שאם בירך קודם יום טוב צריך לחזור ולברך ביום טוב, אבל אם הגיע היום טוב ובירך על היום טוב הרי זה פוטר גם את הסוכה, דהברכה שעל עשיית הסוכה אינו על עצם הבנין אלא על שמחת החג שמתחלת כבר משעת העשייה, ואם מברך כשכבר הגיע היום טוב הרי זה כולל הכל ואין צריך לברך על העשייה (הלי"ש פ"ט ד"ה יב). וכן משמע מלשון **השולחן ערוך** הרב (שם ס"א) שהברכה בשעת עשייה נתקנה על שמחת הלב שיש לאדם מן המצוה הבאה לידו. וכן כתב **אאמו"ר** בספרו **אורה ושמחה** (פ"ו ס"ק עב) שלא מצינו שצריך לברך שהחיינו דוקא כשעומד בתוך הסוכה, ובכל מקום שנמצא יכול לכונן על סוכה זו (וכ"מ במשנ"ב ס"י תרטל סקמ"ח), וכן העלה **בספר בית דוד** (פ"ז הע"ג 31).

ושמעתי שא"ז בעל הקנה בושם ז"ל היה מבטל לגמרי ענין זה, והורה שלכתחילה אפשר להתארח אצל ההורים ולברך שם ה'שהחיינו'. וכן מובא **בתוס' שני** (סוף פ"ב) שאפשר לכתחילה לברך שהחיינו בסוכת חברו, דברכת שהחיינו של קידוש הוא על כל מצות סוכה בפרטיה ובדקדוקיה. גם הגר"י ליברמן ז"ל בשו"ת **משנת יוסף** (ח"ו ס"י קיט) כתב: "לא ראינו ולא שמענו כזאת מעולם, וישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם, ועל כגון דא נאמר חדש אסור מן התורה שלא להבעית ישראל בחומרות חדשות".

אכן **אאמו"ר** כתב (שם) שמכל מקום מי שיכול יש ענין לברך על סוכה שלו, על פי מה שכתב **המשנה ברורה** (ס"י תקפ"ו ס"ק ה) שיש עילוי יותר במצוה שבאה אליו בדמים מצוה שבאה לו בחינם אין כסף.

מצוי הדבר שאברכים אחר נישואיהם רגילים להתארח לסעודות שבת ויום טוב אצל הוריהם, ויש להסתפק האם גם בליל ראשון של חג הסוכות נכון להתארח אצל ההורים, או שיש להישאר בסוכה שבנו לעצמם כדי שיחול ברכת 'שהחיינו' של קידוש על הסוכה שלהם.

טעם הספק הוא, לפי מה שנפסק **בשולחן ערוך** (סימן תרמ"א) שמעיקר הדין היה ראוי לברך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה, אלא שנוהגים להסמך הברכה בשעת קיום המצוה על הכוס של קידוש. ואם כן כיון שמן הדין היה ראוי לעשות שהחיינו על עשיית הסוכה אם כן יש לומר שצריך לאכול בסוכה שעשה לעצמו כדי שיעלה ה'שהחיינו' על עשיית הסוכה.

ויש להוכיח כך ממה שהביא **הביאור הלכה** (שם ד"ה אלא) מחלוקת ראשונים אם מי שבירך שהחיינו על עשיית הסוכה צריך לברך פעם נוספת בשעת קידוש, ולפי **הרמב"ם** ו**רמב"ן** ו**רויטב"א** צריך לברך שהחיינו פעם נוספת בשעת קידוש, לפי שיש לברך שהחיינו הן על העשייה והן על היום טוב. הרי שצריכים לברך שהחיינו מיוחד על העשייה. **ובפסקי תשובות** (שם אות ד) הביא שכן היו מורים **הגר"י פישר והגר"י לנדא** זצ"ל לבני ביתם לסעוד לילה הראשונה בסוכה שלהם, וכן היה דעת **הגר"י בלוי** ז"ל (דברי יעקב ס"י טז), וכן כתב **במקראי קודש** (ח"א סימן כה).

אמנם דעת **הגרש"ז** ז"ל שה'שהחיינו' של קידוש כוללת גם את ה'שהחיינו' על עשיית הסוכה. ואף שיש אומרים שאם בירך בשעת עשייה אינו פוטר את היום טוב,

קודם הברכה, ואדרבה, כתבו שכן יותר טוב לעשות מפני שאין ידינו נקיות בשעת ההנאה, וגם כדי להוציא את עמי הארצות שאינם יודעים לברך.

אמנם גם לשיטתם צריך המברך להיות שייך באותה הנאה, ומי שלא הגיעה לו ההנאה אינו יכול להודות ולברך על זה. וכן פסק **המחבר בשולחן ערוך** (ס"ז מו"ק ח).

שיטת הר"ן שהם ברכת השבח

שיטת **הר"ן** (פסחים ד. ד"ה והאי) שברכות השחר הם ברכות השבח על מנהגו של עולם, ולשיטתו מסדרים אותם בבית הכנסת, וגם מי שלא נהנה ולא שמע קול התרנגול ולא לבש בגד בבוקר יכול לברך. וכתב **הכלבו** (ס"י יא) שכן נהנה רב **נטרונאי** ורב **עמרם** ושאר **הגאונים** לסדר את כל הברכות אפילו לא עשה המעשה, שלא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם מברך את השם שעשה כל הטובות והחסדים האלו תמיד לכל. ע"כ. **ופסק הרמ"א** (שם) שכן המנהג ואין לשנות.

הזכר מן השמים כפסק הרמ"א

בשו"ת מן השמים (ס"י יב) שאל שאלה זו מן השמים, והשיבוהו: "תחילת תקנת הברכות היתה להשלים מאה ברכות בכל יום, ועל כן אין צריכים לברכם בשעת עשייתם, ואף על פי שלא שמע קול התרנגול או שישן במלבושים מברך עליהם, שהם כמו ברכת שמונה עשרה שמברך רפאנו אף על פי שאין לו חולה בתוך ביתו, ומברך ברכת השנים אף על פי שהוא עשיר ואינו צריך לפרנסה", ע"כ.

וכן מובא **בכתבי האריז"ל** (שע"כ דף א' ע"ג, מובא בכה"ח ס"י מו"ק מט) שכל הברכות שיש מן הנותן לשכוי בינה' עד סוף ברכת התורה חייב האדם לסדרם ולברכם בכל יום אף על פי שלא נתחייב בהם, לפי שכולם הם רמזים נפלאים אל אורות עליונים ואין לבטלם אפילו אם האדם לא ישן בלילה או אם לא הסייר מצפתו או בגדיו או סודרו או מנעליו צריך לברכם בכל יום, שעל מנהגו של עולם נתקנו. חוץ מברכת על נטילת ידים ואשר יצר שאין לברך עליהם אם לא נתחייב בהם. ע"כ. ועל פי זה נוהגים כיום גם הספרדים כפסק הרמ"א ולא כפסק המחבר.

אור השכל שמאיר בכל מקום!

כבוד שורו הדר לו

בתורה הראשונה בליקוטי מוהר"ן מלמדנו רבינו: "איש הישראלי צריך תמיד להסתכל בְּהִשְׁכָּל של כל דבר, ולקשר עצמו אל החכמה והשכל שיש בכל דבר, כדי שיאיר לו השכל שיש בכל דבר להתקרב להשם יתברך על ידי אותו הדבר, כי השכל הוא אור גדול ומאיר לו בכל דרכיו".

ושם מבואר שיוסף הצדיק זכה לזה בשלימות (כי הוא כלול בחנינת יעקב, אשר יעקב הוא בחינת אור השכל, עיי"ש).

וזה מרומז בברכת משה רבינו בפרשתנו, פרשת וזאת הברכה, אשר בירך את יוסף ואמר עליו "בכור שורו הדר לו".

וכן מפרש רבינו:

"בכור" - הוא בחינת השכל שבכל דבר, כי 'בכורה' הוא בחינת 'ראשית' (כי הבכור הוא הראשון) וראשית הוא בחינת 'חכמה' (כמו שכתוב 'ראשית חכמה').

"שורו" - הוא לשון הסתכלות (כמו שכתוב 'אשורנו ולא קרוב').

"הדר לו" - תרגם אונקלוס 'זיו ליה', לשון אור.

והיינו שיוסף הצדיק היה מסתכל - 'שורו' - על השכל שבכל דבר - 'בכור'. ועל ידי זה זכה שהיה מאיר לו בכל דבר - 'הדר לו'.

"כי השכל מאיר לו בכל דבר, אפילו במקום שהיה אפל וחושך מאיר לו השכל, כשזוכה להסתכל על השכל שיש שם בכל דבר, ומקרב אותו להשם יתברך" (ליקוטי מוהר"ן, א).

התחזקות האדם

כפי הארת האלקות!

כבוד שורו הדר לו וקרני רם קרניי בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ

התחזקות האדם בעבודת השם נקרא בשם 'קרן', וכפי שאנו רואים בפסוק זה שנאמר על יוסף "וקרני רם קרניי בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ" שמרמז על התגברותו על אומות העולם וכבישתם.

והטעם הפשוט מדוע נקרא כח האדם בעבודת ה' "קרן" כקרני השור, הוא:

"כי עיקר חוזק השור והחיות הוא בקרנות שלהם, ועל כן גם התחזקות האדם מכוונה בשם קרנות, כמו שכתוב 'קרני רם קרניו', וכמו שכתוב 'וכל קרניי רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק' שפירושו שמגדע התחזקות הרשעים וירומם התחזקות הצדיק, וכתוב 'אלא בחזקו לחתנו לנו קרנים', וכן הרבה במקרא. וזה בחינת 'וירם קרן לעמו וירום קרן משיחו'" (ליקוטי הלכות, תחומין ו, ט).

אמנם, הטעם הפנימי מדוע נקרא כח והתחזקות האדם בשם 'קרן', הוא: כי עיקר כח התחזקות האדם הוא כפי החיות אלקות שממשיך על עצמו, וחיות אלקות זה נקרא בשם 'קרן', על שם "כי קרן עור פניו", שקורן ומאיר לאדם אור אלקות, ובכח זה יש לו כח להתחזק על יצרו!

וכלשון מוהר"ן: "עיקר התחזקות של כל הברואים הוא כפי חיות אלקות הנמשך להם דרך הקדושה או דרך הסטרא אחרא רחמנא ליצלוך, כי הארת חיות אלקותו יתברך מכוונה גם כן בשם 'קרן', כמו שכתוב 'קרנים מיחו לו', וזה בחינת כי קרן עור פניו" (שם). ועיי"ש בדברים נפלאים מאד בענין קרנא ריכיא ואכמ"ל).

זמן שמחתינו

משה ואליהו הנביא באים כאחת לגאול את ישראל

וירא ראשית לו וגו' ויתא ראשי עם (דברים לג, כא). איתא במדרש (דברים רבה ב, ט) אמר לו הקב"ה למשה אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר וירא ראשית לו וגו' ויתא ראשי עם, והיינו שלעתיד לבוא משה רבינו ע"ה בעצמו בראש ישראל, כי משה הוא משיח, וכן אמרו (דברים רבה ג, טז) אמר לו הקב"ה משה חייך כשם שנתת את נפשך עליהן בעולם הזה כך לעתיד לבוא כשאביא להם את אליהו הנביא שניכם באין כאחת.

באר משה ואתחנן י עמוד מב-מג

בעולם העליון מדרגה תחתונה גורם לשמחה עד רום

המעלות

משל, מי שיש לו בן קטן ודיבר דבר חכמה ויש לו שמחה מזה וגורם גם לאב שמחה, אף שאביו היה יודע דבר חכמה זו מקודם, אף על פי כן גורם לו שמחה לאביו, ואחר כך כשמוסר האב דבר חכמה זו של בנו לאדם גדול אחר שהוא יותר גדול וחכם ממנו, גורם לו גם כן שמחה אף שהיה יודע זה מקודם. ואף שבעולם הזה אין להמשיל זה על נכון, אך בעולם העליון מובן זה שמדרגה תחתונה גורם שמחה עד רום המעלות. וזה סוד (זוהר ויקרא יג, א) חזי במה ברא אתינא לגבך.

מקור מים חיים עמוד התפילה לב

בנקבלת היסורין באהבה ובשמחה נתבטל הדין ונעשה רחמים

דיני ויסורי האדם הם גוף אל הנשמה וחיות הרוחניות שמאיר על האדם הוא אלקותו יתברך שמו אור אין סוף המחיה את הכל, וכשהאדם מקבל היסורין באהבה ובשמחה, נעשה היחוד, והוא מקרב ומקשר ומדבק הכלי והגוף, בחינת צמצום ודין, אלקים, אל הנשמה שהוא השמחה והחיות הרוחניות, ונתבטל הדין ונעשה רחמים.

בעל שם טוב בראשית אות כה

אגדה משמח את האדם

משה קיבל תורה מסיני (אבות א, א). תני רבי חיינא בר פפא כתיב (דברים ה, ד) פנים בפנים דיבר ה' עמכם. פנים תרי, בפנים תרי הא ארבעה אפין במקרא מקרא משנה הלכות ואגדות. פנים של אימה למקרא, פנים בינוניות למשנה, פנים מסבירות לתלמוד פנים שוחקות לאגדה. [הוספת הגר"מ - מתאים למה שנאמר בספר המדות (ערך עצבות אות לו) אגדה משמח את האדם].

מסכת סופרים פרק טז הלכה ב

לית חרוה כחרוה דפרוקנא

ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ (בראשית כד, ג). מטרת השליחות של אברהם לאליעזר היתה להעמיד אומה שתפרסם אלקותו יתברך בשמים ובארץ, ומאחר ששלימות התגלות אמונה זו תהיה רק לעתיד לבוא, לכן אמרו בזהר הק' (חלק ג' רכ, א) ולית חרוה כחרוה דפרוקנא, דכתיב בה (דברי הימים א' טז, לא) ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך. לפי שאז יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברוך תשבע כל לשון, ותמלוך אתה ה' אלוהינו לבדך על כל מעשיך ובגלל זה תהיה השמחה גם בארץ.

באר משה חיי שרה עמוד תקלא

ביטל המנהג בשמחת תורה לסכב התורה בצעפי נשים

רבינו אברהם ב"ר נתן הירחי מלונל בכל המקומות שעבר היה מורה לעם דרכי ה' למען ידעו הדרך אשר ילכו בה, וגדר

גדרים וביטל מנהגים גרועים, והעביר במדינת בורגוש מוהל אחד שלא פרע כהוגן ונתן אחר תחתיו אשר למדהו, אף הוא ביטל בטוליטולא המנהג שנהגו בשמחת תורה לסכב התורה בצעפי נשים ולארוג סביבה חלי וכתם ונזמי הנשים, והחזיק בהם לעשות עטרה של כסף. (אור החיים - תולדות גדולי ישראל, בערכו).

רבנן קדישי מעשיית ועובדות מגדולי ישראל רבי אברהם ב"ר נתן הירחי - המנהג: אות א עמוד כד

שמחת בית השואבה

שמעתי משל מתוק מפי אדומ"ו הרב המגיד דק"ק ראוני זלה"ה, והוא, שאנו רואים שכעת אשר אנחנו בגלות המר יש בני אדם שזוכים לרוח הקודש בקל יותר מבני הנביאים שהיו צריכין השבעות והתבודדות רב כידוע כדי שישגו הנבואה ורוח הקודש. ואמר משל נפלא ומתוק למשל המלך שהוא במקום כבודו בביתו בחצירו בפלטין שלו ויבא איוה אוהב המלך וירצה להזמינו לסעודתו לביתו אזי בוודאי יקעוס עליו המלך כי אין זה כבוד של מלך לצאת מפלטין שלו לבית אחרים גם אם יהיה הסעודה גדולה עד למאוד. ובלתי אפשרי שיזמין את המלך לביתו עד שיכין כל הכנות ויעמיד מליצים ופרקליטין גדולים שימצא חן בעיני המלך שיבא לסעודתו. אבל כשהמלך נוסע בדרך ורוצה ללון בדרך אזי כאשר ימצא מקום נקי באכסניא נקי אף אם בית המלון הוא בכפר אם הוא רק נקי אזי זה בית מלונו ללון שם. והנמשל מובן ממילא בזמן שביית המקדש קיים והיה שכינת כבודו בבית קדשי הקדשים, אזי אם היה אדם רוצה לשאוב רוח הקודש או נביאות, היה צריך עבודה גדולה, כמו שמצינו בשמחת בית השואבה ששם היו שואבים רוח הקודש. אבל עתה בגלות המר הגם השכינה קדושה גלתה עמנו ובעוונותינו הרבים היא נע ונד בארץ ותשוקתה מאוד מצוא מקום זירה לשכון בה. ואם מצאה מנוח מקום נקי אדם שהוא רק נקי מעבירות וחטאים אזי שם היא דירתה ודפח"ת. (נועם אלימלך וישב).

רבנן קדישי מעשיית ועובדות מגדולי ישראל רבי דוב בער המגיד ממעזריטש אות יא עמוד קס

ע"י הגירסא בספר הזוהר יראה אל האדם שמחה בנפש

הסגולה השביעית, כי העוסק בחכמה הזאת וממלא פיו שחוק בה, בלי ספק ממלא לבו יראת שמים ויראת חטא ויוסיף אומץ בעבודתו. וזה בדוק, כי אפילו גרסת לשון זוהר יראה אל האדם שמחה בנפש ביראת ה' כאילו עוסק עם הצדיקים בגן עדן, ואם גברא לא חזי מזליה חזי. כי אין ספק שזה עיקר עסק התורה בגן עדן בין הצדיקים.

אור נערב חלק ה' פרק ב

השמחה מבטלת גזירות

כשאדם משמח תמיד בהשי"ת, אזי מבטל גזירותיו.

לקוטי רמ"ל בראשית עמוד ו

השמחה היא השמירה המעולה ביותר למוחין

אדם צריך לעשות לו שמירה מעולה שלא יברח ממנו השכל זה המחשה הטובה היצר טוב כמו שאדם צריך לעשות לו שמירה לשמור ממונו שלא יגנובו ממנו בהסיר לבו ועינו ומכל שכן שצריך לשמור את שכלו בעבודת צורו וקונו מפני המקטריגים ומה הוא השמירה, לפי ענינת דעתי השמירה מעולה זה השמחה לשמוח תמיד במצוות שעושה כבר כמאמר חז"ל (ברכות ט, ב) לא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא כשעשה מצוה, ובוודאי אין צריך טעם למאמר חז"ל כי דבריהם קדושים, מה שיש בזה לשמוח כל היום אם אדם זוכה לילך להיכל המלך יש לו תענוג. לקוטי רמ"ל בראשית עמוד ו

הלכות "יום טוב"

נערך ע"י הרב ג'ר' משה בהר"ק בראנדסרופער שליט"א

הלכות נטילת לולב וברכתו

שיש לנענע את המינים לשש רוחות העולם, ומשמע מדברי החתם סופר (שם ד"ה סוף) שגם מצוות נענועים הוא מן התורה אלא שאינו מעכב, ועי' רא"ש פ"ג ס"ו כו דמשמע שהיא דרבנן). ומצוה לנענע הן בשעת הברכה והן בשעת הלל (משנ"ב ס"ק לו).

זמן נטילת לולב הוא כל היום, שכל היום כשר לנטילת לולב. אך יש כמה הידורים מתי לקיימה; א] יש ליטול כל מה שיותר מוקדם משום זריזין מקדימין למצוה (סי' תרגס ס"א), ב] יש לברך על הלולב אחר תפילת שחרית קודם אמירת הלל כדי שיחול הברכה גם על הנענועים שבשעת הלל בלי הפסק, שבשעת הלל הוא עיקר המצוה (סי' תרמד ס"א וכו' בסידור הרב). ג] מובא בשם האריז"ל שראוי לברך על הלולב בתוך הסוכה (מג"א ס"ו תרגס ס"ז ומשנ"ב שם סק"ד וסי' תרגס סק"ד). ואלו שמתפללים כותיקין יכולים לצאת כל השלשה שיטות, שמברכים תיכף אחר הנץ קודם הלל בסוכת בית המדרש. ואלו שאינם מתפללים כותיקין יש מנהגים שונים, יש שמעדיפים לברך ולנענע בסוכה שבבית קודם תפילת שחרית, ויש שמעדיפים לברך בסוכת בית המדרש קודם הלל (עי' פס"ח אות ג).

אין לאכול קודם קיום מצות נטילת לולב פת או מזונות יותר מכביצה, אבל פת עד כביצה או פירות מותר מעיקר הדין אפילו הרבה. אמנם הרבה נוהגים על פי הרוקח (סי' שנג) שלא לטעום כלום קודם מצוה חביבה הבא מזמן לזמן, וכן כתב המשנה ברורה (משנ"ב ס"ו תרגס ס"ז) שאין להקל בזה אלא לצורך גדול. ונראה שלענין שתית חמין לבד יש להקל (ערוה"ש ס"ה).

הנענועים

יש מנהגים שונים בסדר הנענועים ואנו נוהגים כשיטת האריז"ל לנענע בהודו לה' הראשון, באנא ה' הושיעה נא שתי הפעמים, ובהודו לה' שבסוף ההלל.

אופן הנענוע הוא שאוחזים את הלולב ביד ימין ואת האתרוג ביד שמאל מחוברים זה לזה, והם נשאים עומדים כדרך גדילתם גם בשעת הנענוע. מולידים עם ידיו מכנגדו ומנענע ומביאים בחזרה כנגד החזה שלשה פעמים לכל כיוון, בסדר 'דרום צפון מזרח מעלה מטה מערב'. וכתב המשנה ברורה (סי' תרגס ס"ק מז) שכשמביא את הלולב יש להקפיד לקרבו יותר ממה שהיה לפני שהולידו לפניו כדי שיהא נקרא 'הבאה' ולא רק חזרת ההולכה.

ההקפות

רק מי שמחזיק ה' מינים בידי מקיף את הבימה בשעת אמירת הושענות, ומי שאין לו לולב אינו מקיף. וכתבו הפוסקים שיש להקפיד להחזיק הלולב ביד ימין והאתרוג ביד שמאל מחוברים זה לזה גם בשעת ההקפה, ולכן אין להחזיק את המינים ביד אחד ואת הסידור ביד השני (משנ"ב שם סקט"ו בן איש חי האזינו י' חיים וברכה אות קפו). ויש שלמדו זכות על אלו שנוהגים להקל בזה מפני הטרחה (ועי' ארח"ח נטילת לולב אות ד והר"ד אות יב).

יש להדר שיהיו ד' מינים מיוחדים לילדים כדי שיקיימו גם הם את ההקפות, כפי שמובא במדרש (ילקוט שמעוני רמז תשג ומובא ברוקח סי' רכא) 'כיצד הוא סדר ההקפה כל ישראל גדולים וקטנים נוטלים את לולביהם בידיהם הימנית ואתרוגיהם בידיהם השמאלית ומקיפין וחזן הכנסת עומד כמלאך האלקים וספר תורה בזרועו והעם מקיפין אותו דוגמת מזבח'.

אותם לכיוון מטה לא יצא אפילו בדיעבד. ואין צריכים לעמוד ממש ישר כלפי מעלה שגם אם עומדים בשיפוע באלכסון כשר, אך לא יהיו בשכיבה ממש (סי' תרגס ס"ב ומשנ"ב שם וסי' מה).

היות שהמינים צריכים להיות לפני המברך בשעת הברכה, והם צריכים להיות מוכנים לקיים בהם המצוה שהברכה צריכה להיות עובר וסמוך לעשייתה, אבל מצד שני אי אפשר ליטול את ה' מינים ביד קודם הברכה, שנמצא שאז כבר קיים המצוה ולא יהיה עובר לעשייתה. על כן כתבו הפוסקים שיש להחזיק את האתרוג בכיוון הפוך בשעת הברכה, ורק אחרי הברכה יש להפוך את האתרוג שיעמוד כדרך גידולו. ואם יש לפניו שולחן יש עוד עצה, להזחיק רק את איגוד הלולב ביד בשעת הברכה ואילו האתרוג יהיה מונח לפניו על השולחן, ותיכף אחר הברכה יטול את האתרוג (שם ס"ה).

מברכים 'על נטילת לולב' בעמידה קודם קיום המצוה פעם אחת ביום, ומי ששכח ונטל ארבעת המינים בלא בכרה יכול לברך לפני הנענועים, ואם כבר נענוע יברך לפני הלל, ואם נזכר באמצע הלל יברך בין הפרקים [כפי סדר המזמורים, שחלוקים בתהלים ולא כמחולק בסידורים], אבל אם נזכר אחר הלל אינו יכול לברך לפני ההקפה (עי' במשנ"ב שם וס"א כלל קמח דין יא, ובבכור"י סק"כ הקיל לברך לפני ההקפה).

ביום הראשון שנוטלים הלולב מברכים 'שהחיינו', ואם שכח לברך קודם הנטילה יכול לברך אחר כך, ונראה שגם אם נזכר אחר הלל קודם ההקפה יכול לברך (וכ"כ דברי שלום ח"ה סי' נא). אמנם אם נזכר אחר ההקפה יברך למחרת קודם הנטילה, ואפשר לברך בדיעבד עד יום השביעי (משנ"ב שם ס"ק טו).

הנטילה

יש להסיר את כל החציצות מן הידים קודם שאוחזים את הלולב ואת האתרוג (משנ"ב ס"ג ל"ג-ל"ד), ולכן מי שיש לו פלסטר על אחת מאצבעותיו טוב שיטול הלולב והאתרוג בשאר אצבעותיו ואותה אצבע יסירנה לאחור באופן שאינו אוזח באותה אצבע (בית דוד פכ"ט דין כ"עפ"י החת"ס בקונטרס צלצול בסוכה מב). וכן אשה תסיר את הטבעת מאצבעה קודם הנטילה. וכל שכן שיש להקפיד שלא יהא מונח חציצה על הלולב או על האתרוג (שם), ויש שהחמירו שיהיו המינים יבשים במקום אחיזת היד שלא יהא המים חוצצים (עי' פס"ח שם אות יא) אבל הקושיש"ק אינו מהוה חציצה.

נוטלים את הלולב עם האגודה ביד ימין ואת האתרוג ביד שמאל, ואם היפכם או שנטל כולם ביד אחת, יש לחזור וליטולם בלא ברכה (משנ"ב שם סקט"ו ויט). ואיטר יד נוטל את הלולב בימינו שהוא שמאל כל אדם ואת האתרוג בשמאלו שהוא ימין כל אדם (רמ"א שם ס"ג), ויש אומרים שעל פי סוד יש גם לאיטר ליטול ככל אדם (עי' הל"ח ס"ק לח).

מעיקר הדין אפשר לצאת ידי חובת המצוה בזה שנוטלים ארבעת המינים בזה אחר זה בלי הפסק (ש"ע סי' ב), אבל למעשה נוהגים לקחת כולם בבבת אחת, והזהירו המקובלים והפוסקים מאוד שלא להפריד את האתרוג מן אגודת הלולב בשעת הנענוע שהם רומזים על שם הו"וה ואסור להפריד ביניהם (שם סי' א ובב"י). ובבן איש חי (האזינו י' ד) הביא בשם האריז"ל שיש לאחוז האתרוג עם הלולב בסיום הלולב למטה.

עיקר מצות 'ולקחתם לכם' הוא ליטול את ה' מינים ביד, ולכן אם מגביהים את המינים אף שאין מנענעים יוצאים ידי חובת המצוה (רמ"א סי' א). אבל בגמרא (סוכה לו:) פירשו חז"ל

איגוד הלולב

מעיקר הדין אין לולב צריך איגוד אבל משום נוי מצוה אוגדים את הלולב עם ההדסים והערבות, ואפשר לעשות האגוד מכל מין שהיא אלא שנוהגים לאגד בעלה של לולב (סימן תרגס ס"א).

אם נבדקו המינים בשעת קנייתם והניחם במקום שמור הרי הם בחזקתם ואין צריך לבדקם פעם נוספת קודם האיגוד (ע"פ ח משנ"ב ס"ס ק).

האיגוד צריך להיות על ידי קשר גמור, ונוהגים כיום להכניסם בתוך קושיש"ק כדי להפריד בין כל מין ומין שבתוך האיגוד (משנ"ב ס"ק ח או"ש פ"ז ס"ק ע' ועי' טעמי המנהגים אות תשצב). ובנוסף להקושיש"ק צריכים לעשות עוד קשר, בפרט אם הקושיש"ק רפויה באופן שאם יתפוס את ראש הלולב יפלו ההדסים והערבות שבאופן זה אינו נחשב לאגוד כלל (עי' ובסי' תרגס ס"ק וחת"ס סוכה לו: ד"ה במינו).

נוהגים להוסיף על פי סוד עוד קשרים על גוף הלולב, מלבד הקשרים שמאגדים בהם ההדסים והערבות, יש שעושים ב' קשרים ויש עושים ג' קשרים (סי' תרגס סק"ד, ובכה"ח סקט"ז הביא מנהג לעשות ח"י קשרים). ויש להזהר שיהיה הקשר העליון של הלולב למטה משיעור טפח של השדרה, כדי שיוכל לכסס ולנענע (משנ"ב שם). ונוהגים להתיר קשרים אלו בהושענא רבה (סי' תרסד ס"א).

לכתחילה טוב לזהר שלא יאגוד את הלולב רק מי שמחוייב במצוה, ועל כן אין נכון ליתן לאשה או לקטן לאגוד (סי' תרמט סק"ד).

מכניסים לתוך הקושיש"ק שלשה הדסים מימין, לולב באמצע, ושני ערבות משמאל, וגם איטר מכניס כסדר זה לפי ימין ושמאל של העולם (משנ"ב ס"ו תרגס ס"ב). ולכתחילה אין להוסיף בתוך האגודה יותר משני ערבות לחוש לדעת האומרים 'ערבי נחל' הכוונה רק לשתיים דוקא, אבל מותר להוסיף על ההדסים יותר משלש (שם ס"ו). ויש נוהגים על פי קבלה לקחת ט' הדסים ולסדרם ג' מימין וג' משמאל וכתב המשנה ברורה (שעה"צ סק"א) שאין לנהוג כן רק מי שמחזק בחסידות ובצינעא.

יש להקפיד שההדסים יהיו גבוהים מהערבות (סי' תרגס ס"א), ושהשדרה של הלולב תהיה גבוהה מעל ההדסים טפח (סי' תרגס ס"ב), ונוהגים לעמיד את הלולב באופן ששדרת הלולב תהיה כלפי פני הנוטל (משנ"ב שם סק"ח).

אם נשרו מן העלים של ההדסים או הערבות בשעת איגודם ונשארו בתוך האגודה אינם חוצצים, דמין במינו אינו חוצץ (ש"ע סי' תרגס ס"א). אך יש לזהר שישאר שיעור משולש בהדסים.

בשנה רגילה קושרים את הלולב בערב יום טוב, ומי שלא הספיק מותר לקשור גם ביום טוב אך יזהר שלא לעשות קשר על גבי קשר גמור רק יתחוב ראשי הכריכה לתוך העיגול הכרוך (סי' תרגס ברמ"א שם). ובשנה זו שחל יום ראשון בשבת כורכים ביום ראשון של חול המועד, ומותר לכרוך הלולב גם בליל מוצאי יום טוב אף שבליילה אינו זמן קיום המצוה (עי' מש"ז סי' יח סק"א). ונוהגים לומר בשעת האיגוד ה'יהי רצון הנדפס בסידורים.

הברכה

צריך ליטול את ארבעת המינים כדרך גידולם, ואם היפך

הילולא דרבי

ובאמנותו ית"ש בכל המצבים, וכמו שכתוב בשיר השירים (גד) "אחזתיו ולא ארפנו".

אנו רואים למרבית הפלא, שהדיבור האחרון של משה רבינו, לפני שכתוב "ועל משה" להסתלק מן העולם, היה "ואתה על במותימו תדרוך" - שלבסוף אתם עם ישראל תנצחו ותשברו ותכניעו את הסטרא אחרא - והיה ה' למלך על כל הארץ...

ובזה סיים משה רבינו את התורה הקדושה: ואתה על במותימו תדרוך - - -

ולהפליא שגם רביה"ק בתורה האחרונה [תקעו תוכחה] שגילה בימי חייו, מסיים בסיפור שמספרת הגמ' (ברכות גד:) שמשה רבינו הרג את עוג מלך הבשן באופן כזה של "ומחיה בקרסוליה וקטליה", ומאמר זה היה מאמרו האחרון של רבינו - שאמרו בראש השנה האחרון ח"י ימים לפני הסתלקותו - ויש בה הבטחה לנצחון על הסטרא אחרא, שהיא תיפול ותכנע לגמרי, וכשהסטרא אחרא נופלת, קמה הקדושה ומתעלית כדקא יאות.

ובכן, מודים אנו להשי"ת שאנו יודעים מצדיק כזה, שבכוח הצדיק, בכוח עצות הצדיק, התורות השיחות והלימודים של הצדיק, יכולים אנו להציל את נפשותינו אנו ולהציל גם את אחרים, להיות חלק מתיקוני הבריאה, חלק מתיקוני העולמות, חלק בלתקן עולם במלכות שד-י, שבעבור זה שלח השי"ת את רביה"ק דוקא בדורות האחרונים, במצב חירום שכזה, שעוברים הסתרות והעלמות גדולות וקשות על כל אחד ואחד על הכלל ועל הפרט, ואת הכל חזה וצפה רביה"ק, ודיבר לכולם לכל אחד ואחד במצבו המיוחד, והבטיח לכל אחד ואחד שלכולם יהיה תיקון מיוחד, והירידות המיוחדות ייהפכו לתכלית עליות נפלאות הפלא ופלא.

אנו רואים שרבינו הק' נסתלק ביו"ט סוכות, שיושבים אז בצילא דמהינותא ומוקפים עם השי"ת בעצמו, ועי"ז אפשר לזכות לאהרה גדולה. ובעצם חג הסוכות נשפעים ההארות של ה' רועים, והיום הרביעי של החג שבו חלה הילולת רביה"ק הוא ספירת 'נצח', גמטריא של שמו של רבינו הק'. ובוודאי יש בו מן הטעמים שנהג רבינו לעלות לתורה בשבת קודש בעלית רביעי דייקא.

ואורו של רבינו הק' הוא אכן נצחי לדרי מעלה ואף לדרי מטה, ודיבוריו מלאים מכל טוב ממש, ואין שום דבר שבקדושה שאין מזכירו רבינו, וכמו שמרבה מוהר"ת לפרט בהקדמתו לליקוטי מוהר"ן את העושר הנאדר שממלא את הספר הק', ולבסוף מסיים: "עד אשר אין שום דבר מצוה וקדושה ועצה טובה הנצרך לכל אדם שבעולם בכל דרגא ודרגא שאין נזכר בספר הקדוש והנורא הזה".

ובפרפראות לחכמה (טו ח) מובא ז"ל: "הנה ידוע כי רבינו ז"ל עסק כל ימיו להכניס אמונה בישראל בפרט בסוף ימיו עסק הרבה לדבר בזה, והיה מתאנה וצועק מאד בקולות משונות ואנחות וזעקות גדולות על הכפירות ואפיקורסות שעתידי להתפשט בעולם רח"ל", כי רבינו חזה ברוח קדשו את העלמה שתהיה בסוף הדורות, כלומר בדורנו אנו, וכאב לו הדבר במאוד, אי לכך דיבר דיבורים נצחיים של חיזוק נפלאים כאלו המכוונים ממש לזמננו אנו לחיותנו בהם עד ביאת הגואל במהרה בימינו אמן.

ובתורה י"ח, ביאר רבינו שאין הצדיקים משיגים שכר תורה ומצוות שיזכו לו לעתיד לבא, ואפילו הנביאים לא השיגוהו, ורק על ידי האמונה בבחינת "אין" - אפשר להשיגו, שעל ידי האמונה אפשר להשיג יותר מאשר נביאות, שבכח האמונה אפשר להשיג הטעם והמתקנות של הנועם שיזכו הצדיקים לעתיד לבא, ואפשר להתעלות עי"ז מעלה מעלה ללא גבול.

ובחיי מוהר"ן (ס"ה) מסופר שכמה ימים קודם שאמר רבינו ז"ל תורה זו, נכנס מוהר"ת ז"ל אצל רבינו, וראהו שוכב על משכבו לנוח מעמלות היום. אמר לו רבינו, היום חיייתי חיים שלא חיייתי חיים כאלה מעולם, והיינו שהרגיש חיות עצומה. ולאחר מכן אמר רבינו התורה, שעל ידי האמונה אפשר להשיג טעם עולם הבא שלא השיגו הנביאים, וממנו הבינו מקור החיות הנפלאה שהיתה לו.

ועוד מסופר בחיי מוהר"ן (ס"ו) על התורה ט' תיקוניו יקירין בס" כ', שרבינו הק' ראה בחזיון כיצד אחד יושב על הארץ באמצע מוטה על צדו ועשה עם שפתיו, וסביבו היו יושבים עיגול וסביב העיגול עוד עיגול וכן עוד כמה עיגולים וכו', וכולם סביבו היו עושים בשפתותיהם וכו'. ועל מעשה החזיון הזה אמר רבינו הק': אספר לכם מה שראיתי ותספרו לבניכם, ושכל תורותיו יש להם שייכות לחזיון הזה.

והנוגע לנו מזה הוא להתאחז בהשי"ת בכל המצבים, ולקיים "בפיך ובלבבך לעשותו" (זברים ל: ד), וכמו שאמר רבינו "מיטון פיסק און מיטון הארץ", ו"מיטון הארץ" היינו באיזו בחינה שהיא, דער עיקר מאכן מיט די ליפן [לעשות עם השפתיים], כמו במעשה החזיון שהאחד ששכב באמצע עשה עם השפתיים, וכל העיגולים שסביבו עשו עם השפתיים.

ובמעשה דזבוב ועכביש (סיפורי מעשיות מעשה ז) מובא בין הדברים של הסיפור הנורא: שהמלך נרדם על הספר שהיה כתוב בו הנימוסים וההנהגות של כל האומות, ובאו גוזמאות גוזמאות של אנשים ורצו להרגו, אז הרים עצמו דך מהספר והסתיר אותו והגן עליו ולא יכלו לעשות לו מאומה. ואחר כך חזר הדף למקומו, ושוב היו רוצים גוזמאות אנשים להרגו, וחזר הדף והגן עליו ולא יכלו לו, כן היה כמה וכמה פעמים, והיה משתוקק מאד לראות איזה דף שמגן עליו ומאיזה נימוסים כתוב בו וכו' והיה מתיירא להסתכל עליו והתחיל לצעוק: אהה אהה. בתוך כך בא אליו הר גבוה ושאל אותו, מה אתה צועק כל כך, שזה זמן רב שאני ישן ולא הקיץ אותי שום דבר ואתה הקיצות אותי. אמר לו המלך: וכי לא אצעק שהם קמים עלי ורוצים להרגני, אלא שהדף הזה מגין עלי. אמר לו הה': אם זה הדף מגן עליך אין אתה צריך להתיירא משום דבר. ולאחר שהקיץ המלך, הסתכל על הדף שהגן עליו, וראה שכתוב בו בנימוס של ישראל, ע"כ.

وهو אנשי שלומינו מפרשים, שהדף שהגן מרמז על ספרי רביה"ק ששם נכתב נימוסם של ישראל, איך שכל אחד מישראל צריך להחזיק עצמו בהשי"ת בכל מיני וסוגי ואופני המעברים שעוברים עליו ויישאר ביהדותו ובאמונתו. וזהו הנימוס הנכון של ישראל, היינו העקשנות של ישראל, כוחם והתחזקותם בכל מצב, להתאחז בה'

יקצרו המון יריעות להעריך באיזה פלא ירדה נשמת רבינו הקדוש לזה העולם, בגילוי כזה ובהעלמה נפלאה כזו, ושניהם יחד משמשים בערבוביא, שמכיון שהיה כלול מכל הקדושות, לכן זכה להיות גם צדיק מפורסם וגם צדיק נסתר, וזה דבר נפלא לזכות לשתי מידות קדושות, לשני הפכים בנושא אחד.

ורבינו הקדוש גילה תורות נפלאות כאלו, מעשיות נפלאות נוראות משנים קדמוניות, דברים שכיסה עתקי יומין, ומאידך גיסא הלבישן בחלוקא דרבנן, בדיבורים צחים כאלו, להיות דברים השווין לכל נפש מראש כל דרגין עד סוף כל דרגין.

וכמו שהבינו הבאים בסודו במה שסיפר בהמעשה הנוראה של הז' בעטליר'ס, מהבטעליר השישי, שניצח בשירו בעשרה מיני נגינה והביא לרפואת הבת מלכה אפילו אחר שנפגעה מכל המיני חיצין המשוחים עם כל המיני סמין הארסיים רח"ל, ורביה"ק בעת ספרו המעשה רחוש רחש בשפוטניה "און איך הייל זי", "ואני רופא אותה"...

ואלו שבאו בסוד הנגמ"ח יודעים שכל מאמר ומאמר בליקוטי מוהר"ן, עצם המאמר עשה רבינו ממנו בעצמו, ממדרגת עצמו, היינו שעשה ממנו ומעצמו תורה, וכשלומדים תורתו לומדים את קדושת נשמת מוח הצדיק, **זה בעצמו הוא התקשרות ראוייה להצדיק.**

וכדוגמה לרעיון זה שרבינו ותורתו אחד הוא, אנו רואים בתורה כ"ד, שרבינו מדבר מאורות הצחצחות שהם למעלה מהספירות, ורבינו הק' אמר תורה זו בסעודת ליל שבת בהתלהבות נוראה כזאת עד שלא הבינו לגמרי את תורתו, ורק בימים שלאחר מכן קיבל מוהר"ת את התורה כתובה בלשון רביז"ל, כמובא בחיי מוהר"ן (ס"ה).

ובשבת בבוקר [כשירד אל העם] אמר רבינו את המאמר בס" ט"ז "כד אפיק רישיה ממיא" - כשהצדיק מוציא את ראשו מחכמות עליונות, ומגלה את הסוד שיש בזה באפיק רישיה ממיא, ובשביל מה צריך לזאת.

כי כשהיה רבינו בבחינת 'רצוא' - אמר את המאמר מאורות הצחצחות, וכשהיה בבחינת 'שוב' - שזה היה יותר קשה לרבינו הק' כידוע, וכנראה מהמאמר א"ז שהצדיק מוכרח לזה [שכתב שם 'שהצדיק צריך לזה'] - ורבינו לא עשה שום דבר בלי תורה, לכן גילה התורה בס" ט"ז וכשהיה בבחי' 'שוב'.

עם כל זה, אנו רואים שרביה"ק בעצמו, במחצית השנה לפני הסתלקותו, לאחר שעבר לדור באומן, וכבר סיים לגלות את שני החלקים בליקוטי מוהר"ן, ואף כבר סיים לגלות את רובו ככולו של הספה"ק הסיפורי מעשיות, ומי יוכל לתאר את מדרגתו והשגותיו הנוראות של רביה"ק להיכן שכבר הגיע. ולעת כזאת פגש מוהר"ת את רבינו כשהוא מדבר אל השי"ת בפשיטות כזאת בריחוק עצום שכזה, הוא ביקש מהשי"ת שהוא רוצה להיות יהודי, בפשיטות נפלאה כזאת באתערותא דלתתא שאין כדוגמתו, כאילו שלא טעם טעם יהדות מימי, ואז ב"שבת נחמו" כחדשיים ימים לפני הסתלקותו אמר את התורה הנוראה של הפשיטות (תורה ע"ה ליקוטי תנינא), שיש והצדיק צריך לנהוג בפשיטות גמורה וכו' עיין שם.

ואת הנגה זו של הפשיטות, אע"פ שהיה קשור עם הקב"ה בחד קטירא, התחיל רבינו בהיותו בגיל שלוש וסיים אותה בימיו האחרון עלי אדמות.

חכם הרזים

הרה"ק רבי הירש לייב מאליק זי"ע"א

את הכניסה. מרוב צערו הוא ניסה לידחק בכוח ובתגובה סטר לו על פניו, אך תיכף תפס את עצמו כי שגה בכך וברח מעם הדלת ברוב בושה.

נכנס החסיד במרוצה ושפך את שיחתו לפני רבו על השמועה הנוראה שהגיעה אליו וגם סיפר על כך שהבן סטר לו. באותה שעה ניטלו לכולם המוחין וההארות מן השמים כדי שלא יכירו את האמת והרה"ק שלח לקרוא לבנו, בשמוע ר' יוסף דוד שאביו קורא לו אחזו חיל ורעדה והתיצב לפניו ברוב צער ובושה, בתחילה חשב הרה"ק להקפיד עליו, אך מיד נזכר במה שטען בתפילתו אמש לעורך על רחמי אב על בן... על כן כבש את כעסו ופנה אל בנו ברחמים אמור נא בני יקירי האיק מרימים יד על אדם מישראל, אמנם מהיום והלאה קבל על עצמך והיזהר לא לשוב לכך...

ככלותו לדבר שבו המוחין לכולם והכירו שלא היה שום שריפה רק בלבול ונסיון שניסו בכך את הרה"ק, וכשעמד בנסיון שאלו אותו משמים מה רוצה הוא כשכר על עמידתו בניסיון, השיב שכל הבקשות שרצו להזכיר לפניו ולא יכלו להזכיר בשל היותו סגור מחמת חוליו יתמלאו הבקשות כאילו הוא בעצמו עמד והתפלל עליהם ונענו לו משמים ופעל כל זאת.

מיהו בעל עבירה

אמר שאין לקרוא לעובר עבירה בשם בעל עבירה, כי בעל עבירה פירושו שהוא מושל ואדון על העבירה אם לעשות אם לא לעשות, אמנם מי שמשקע רח"ל בחטאים איננו בעל ואדון על העבירה, אדרבא העבירה היא מושלת בו, רק אם באמת עדיין איננו משוקע בעבירות נוכל להגדירו ולקראו בעל עבירה שעדיין הברירה בידו אם לחטוא או לאחדול ושב ורפא לו.

בקירוב האמת התקרב הגאולה

אמר שבהתגלות האמת התקרב הגאולה, ופירש בכך את מאמר חז"ל (משנה בסוף עדויות) אין אליהו בא אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרוב המרוחקין בזרוע, ופירש, כי אותיות שקר מקורבים זה לזה, ואותיות אמת מרוחקים זה מזה - ראש תוך סוף. ולעיתים כתיב (משלי יב ט) שפת אמת תיכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר, וזהו לרחק המקורבין היינו לרחק את השקר שהם מקורבים בעוונותינו הרבים היום בעולם השקר, ולקרוב המרוחקים היינו לקרב את האמת, וכל פעולה בענין זה מקרבת את הגאולה.

נשמתו של שמואל הנביא

הנהיג את נשיאותו ברמה בעיר אליק שבזוהלין כאשר אלפים הסתופפו בצילו, הוא הרבה לפעול ישועות למעלה מדרך הטבע, ויותר ממה שפעל ישועות הורה ולימד את דרך ה' והשפיע מאורו לאלפי אלפים. השאיר אחריו ברכה את דברי תורתו המיוחדים והעמוקים שקובצו לספר אור חכמים ויצאו לאור כשבעים שנה אחרי הסתלקותו ע"י צאצאיו בהסכמותיהם הנלהבות של גדולי וצדיקי הדור.

במוצאי יום כיפורים בשנת תקע"ב במלאת לו נ"ב שנים מיום ליום כימי שנותיו של שמואל הנביא נסתלק לבית עולמו ומנוחתו כבוד בעיר ממלכתו אליק, בשנים האחרונות חודשה מצבתו ואף הוקם אוהל על מקום מנוחתו.

רביז"ל שהוא חכם כל כך עד שמן המעט הוא לומר עליו את דברי הפסוק "ויחכם מכל אדם" - "ויחכם מכל האדם - איז קארג צו זאגן אויף איהם".

(עיין חיי מוהר"ן תקע"ט-תק"פ)

ועובדה מעניינת היא שאף רבינו ז"ל התבטא כלפי הרה"ק רבי הירש לייב מעין זה באמרו: "אפילו שיהיה ירא וחרד כפול ממה שהוא, לא היה מגיע למדרגתו והטעם שהגיע למה שהגיע הוא עקב היותו חכם" ובלשו"ק "ווייל ער איז אַ קלוגער".

בחכמתו ביטל קטרוגים מעם ישראל

כאמור לעיל בני דורו כינו אותו 'חכם הדור' ובחכמתו זו השתמש לבטל גזירות וקטרוגים מכלל ישראל, כפי הסיפור דלהלן שסיפר הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל, פעם הגיע רבי הירש לייב לבקר בהיכלו של הרה"ק הרבי ר' ברוכ'ל ממעזריבז זי"ע, בהיכנסו התיישב על הכיסא מבלי שהר"ר ברוכ'ל כיבדו לשבת, נענה הר"ר ברוכ'ל במעט קפידה איך ההי"ן להתיישב בפניו שהוא הינו חד בדרא, ענה לו רבי הירש לייב אף אני הוא חד בדרא, איך יתכן שאלו ר' ברוכ'ל וכי יש שני חד בדרא, אכן כן השיב רבי הירש לייב, אתם חד בדרא בצדקות ואני חד בדרא בחכמה, אמר לו הר"ר ברוכ'ל אם הנך חד בדרא בחכמה אמור לי אפוא איזה קטרוג התעורר השנה על כלל ישראל, השיבו רבי הירש לייב, השטן קטרג על כך שאין ישראל מתכוונים במצוות שעושים למען השכינה שנמצאת בגלות וכל כוונתם הוא לטובת עצמם. שאלו הר"ר ברוכ'ל נו, אם חכם אתה מה ענית, ענה רבי הירש לייב אמרתי רבוננו של עולם, אם ישראל מתכוונים לטובת עצמם אף אתה עשה כן והשב גמולם להם במידה כנגד מידה ואף אתה תכוון לטובת עצמך - עשה למען שמך ולמען אמינותך... אמר לו הר"ר ברוכ'ל אכן חכם הדור הנך והחכמה תחיה את בעליה.

כפי התנהגותו עם בניו מעורר רחמים למעלה

שנה אחת בראש השנה כשהגיע בתפילה למילים "אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים" עזב את כל הכוונות והייחודים וביקש בפשטות אבינו מלכנו הרי אנו בניך ואתה אבינו רחם עלינו כרחם אב על בניו... הטענה הפשוטה הזאת עוררה רעש גדול והתעוררות בפמליא של הנכסים והנפשות ולא נשאר כי אם ילד קטן מפרפר צריכים לנסותו היאך שהוא מרחם על בניו.

למחרת ראש השנה חש רבי הירש לייב ברע והרופאים הזהירו שיתנו לו לנוח ולא יכניסו את הקהל עם בקשותיהם שעלול להזיק לו, בנו רבי יוסף דוד שדאג לרפואת אביו נעמד על המשמר שאף אחד לא יכנס, באותו זמן שהה שם אחד מחסידיו הגדולים שבנסעו אל רבו השאיר בביתו כעשרים נפשות, באותו יום התייצב לפניו השטן מחופש לאיש מבוהל שנשלח מעיר מגוריו וצעק דע שדליקה איומה פרצה בביתכם אשר כילתה את כל הנכסים והנפשות ולא נשאר כי אם ילד קטן מפרפר בין חיים למות רוץ להצילו.

החסיד נבהל מאוד והתיישב בדעתו שעד שיגיע לביתו האם עוד ימצא את מי להציל ואם כן מה יש לו להמר לביתו עדיף לו שיכנס לרבי שיזכיר שמו ויעורר עבורו רחמים. הוא מיהר ברוב חרדתו להכנס לרבי אך נתקל ברבי יוסף דוד בנו של הרבי העומד על משמרתו ומונע

הרה"ק רבי צבי אריה - הירש לייב מאליק זי"ע נולד במוצאי יום הכיפורים תק"כ לאביו רבי גדליה (וי"א רבי אברהם) לנדא זצ"ל ולאמו הרבנית ע"ה שלפני לידתה התבשרה מצדיק נסתר שתזכה לבן שיהיה לו נשמת שמואל הנביא.

הבעש"ט מעיד על גודל נשמתו

בין כל הכתרים והמעלות שנקשרו לשמו ולזכרו בלטה ביותר מידת החכמה שנודע בה למשגב, וכפי המקובל בעודו תינוק המוטל בעריסה התבטא עליו אור שבעת הימים הבעל שם טוב כי יש בו נשמה גבוהה וקדושה ועתידי הוא להאיר את העולם בתורתו ויראתו, נמנה על תלמידיו הקרובים של המגיד רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב אשר העיד עליו כי זכה לגילוי אליהו, וכן נסע לבקר בהיכלו של המגיד ממעזריטש זי"ע היה זה תיכף לאחר נישואיו ונשאר שם למשך חצי שנה אצלו קנה ארחות חיים ותורת החסידות וקרבת אלוקים. היה נערץ ונקדש על כל חכמי דורו שהעידו אשר חכמת אלקים בקרבו.

מעשה פלא - סגולה למצוא אבידה

בקטנותו נתגבל בבית זקנו, ופעם בלילה שמע שזקינו וזקנתו מדברים ביניהם בדאגה הלא נכדינו הירש לייבלי מגיע לעונת שידוכים, והוא קטן קומה ומי יקחנו. כאשר שמע זאת רבי הירש לייב פנה ואמר, רבוננו של עולם האם לא תוכל לפעול שיתגדל קומתי בפעם אחת, ושמא יאמרו שהוא מעשה למעלה מדרך הטבע, תוכל לעשות שיחשבו הבריות שתמיד הייתי גבה קומה, ואכן כשקם בבוקר גבה קומתו. הוא בא בקשרי שידוכים עם משפחה עשירה, ואף קיבל מתנה כדרך החתנים, אך המתנה נאבדה ממנו, פנה ואמר, רבוננו של עולם האם לא תוכל לפעול שתימצא המתנה, ושמא יאמרו שהוא למעלה מן הטבע, הלא יוכלו לתלות שבאותו מקום שנמצא כאן נאבד, ותיכף מצא את האבידה, ומעשה זה סיפר לאחד ממקורביו שנאבד ממנו אבידה ואחר סיפור המעשה מצא אותו, ואמר שהוא סגולה למי שנאבד לו אבידה לספר מעשה זו.

קשריו עם רבינו הקדוש

בחודש ניסן תק"ס נסע רבינו הקדוש זי"ע לבקר את הרה"ק רבי מרדכי מנעסכיז זי"ע, ובדרך חזרתו של רבינו זי"ע מהרה"ק ר' מרדכי מנעסכיז הגיע סמוך לשבת לעיר אליק מקום משכנו של הרה"ק מוהר"ר צבי אריה מאליק זצוק"ל. לפני כניסתו לעיר התבטא רבינו, התפללתי הרבה לפני ה' שאדע איך להתנהג עמו משום שהוא חכם, ובאותה השבת דיברו ביניהם ענינים גבוהים של מראות וחזיונות.

אחרי כמה שנים - בשנת תקס"ט - כשנסע רביז"ל ללבוב (לעמבנרג), היה שם גם כן הרה"ק רבי הירש לייב. ופעם אחת נסעו שניהם יחד לתוך איזה יער, ודיברו אז מכל הצדיקים ומה היה עבודתם בתוך הדברים נשא רבינו עיניו ואמר, אבל מה הוא הענין שלי זה לא יודע שום אדם. וכשחזר הרה"ק מאליק מהיער לביתו אמר אז למשמשו: "אני ראיתיו [לרביז"ל] לפני כמה שנים, וגם אז לא היה לי בו שום השגה כלל, אך עכשיו איני יודע כלל - נאזר הייט ווייס איך שוין גאר נישט!" וכפי הנראה צריכים כולנו להתבייש מפניו.

גם נשמע מפיו הקדוש של הרצ"א מאליק, שאמר על

רבי אפרים (ג)

יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך

ברוב השגתו בעבודת השי"ת, ובפרט שהיה למדן גדול ועמקן בתורת ה', הבין מוהרנ"ת שר' אפרים יהיה כלי מוכשר לעבודת ה', ולכן רצה מוהרנ"ת שישליך כל עוה"ז אחרי גוו ויתמסר כל כולו לתורה ועבודת ה'. אמנם רבי אפרים רצה דוקא לעסוק במשא ומתן וליהנות מיגיע כפיו כדי שלא יצטרך לאחריים בענין פרנסתו, ולכן עסק במסחר בקניית יהלומים, והיה שותף עם חמיו רבי שמואל.

תעירו ותעוררו את אהבת ה' עד שתחפץ

כאמור, היה מסחרו עם מרגליות ותכשיטים. ומסופר שפעם אחת מצא אותו אחד מאנ"ש כשהוא עוסק בהתבודדות בעת היריד באמצע העיר קייב, ושמע איך שר' אפרים עושה לעצמו חשבון הנפש באמצע מסחרו, ומדבר לעצמו באנחות כבדות: אוי! במה אני עוסק עתה, וכי זהו התכלית?! וכי בשביל זה נבראתי לבלות ימי ושעותיי בדברים של מה בכך בגשמיות עולם הזה?! ובתוך דיבוריו התעורר כל כך עד שעל אף היותו באמצע השוק הלך לו ר' אפרים מן הצד, והתחיל לבכות מאין הפוגות בדמעות שליש.

ככיות באמצע השוק...

ושאל אותו זה שראהו: מפני מה הנכנס בוכים? והשיב לו ר' אפרים כנ"ל, שאין זו שום תכלית, ושהוא מרגיש שמבלה ימיו בהבל וריק וכו'. אמר לו חברו: וכי פה המקום לבכות, לך לך לאיזה ביהמ"ד ושם תבכה כפי אוות נפשך אבל מה לך פה לבכות באמצע השוק? ענה לו רבי אפרים: תדע שרבינו ז"ל אמר (ליקו"מ ח"ב סי' קכ"ד) שבאותו מקום שמגיע לו לאדם איזה הרהורי תשובה והשתוקקות להשי"ת, שם דייקא צריך להתבודד ולדבר דיבורים להשי"ת בתחניות ובבקשות בפה ובלב אפילו באמצע השוק, ולא ימתין ולא יזוז ממקומו. כי עד שילך לחדר מיוחד ילכו ממנו הרהורי תשובה, ומחמת כן ניצלת את ההתעוררות שהגיע לך דווקא בשוק (אבניה ברזל ד' סי' ט).

ככיות על קדושת ישראל

עוד מסופר כעין זה שפעם אחת כשהיה בעיר חרקוב לרגל מסחרו, ראה אותו אחד מידידיו שהוא עומד ברחוב ודמעות נושרים על לחייו, ונגיש אליו בתמיהה ושאלו: רבי אפרים, איזה צרה אירעה לכם? שמה הפסדתם סכום גדול במסחר שלכם? ענה ר' אפרים בלשון רבינו ז"ל בליקו"מ (ח"ב סי' ה) אמרו חז"ל מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי, היינו קדושתו של יהודי תלוי בשלש חלקי המוח עיי"ש, והייתכן שאני צריך לסחור במסחר לילך ברחובות העיר, ואני צריך להיזהר בזהירות יתירה שלא ייפגם מוחי מהבלי עולם הזה. שאלו הלה: אם כן לכו לאיזה פנה או לבית המדרש ושם תבכו כרצונכם, ענהו ר' אפרים: הלא רבינו אמר (בליקו"מ ח"ב סי' קכ"ד) שתיכף כשנתעורר האדם באיזה הרהור תשובה צריך לנצלו במקומו להוציא מיד כיסופיו מכח אל הפועל, ולכן לא ארצה לנתק עצמי ממקומי אפילו באמצע השוק (שיש"ק ח"ה סי' ט"ו).

אנשי שוק

כמסופר לעיל לא הייתה דעתו של מוהרנ"ת נוחה ממה שעסק תלמידו ר' אפרים במשא ומתן, כי הבין שהוא מסוגל בגדולת ראשו לגדולות ולנפלאות. ופעם אחת קרא מוהרנ"ת - אותו ואת בנו של מוהרנ"ת ר' יצחק ז"ל - בשם "אנשי שוק", יען אשר ידע שיש ביכולתם להתעלות בכפל כפלים ממדרגתם. אמנם אף במשא ומתנו הרבה לקדש שם ה' עד להפליא (עיין שיחות וסיפורים ד' קל"ח).

ופעם שאל ר' נחמן מטולטשין ז"ל את מוהרנ"ת ז"ל מדוע אינו מוסר את המגילת סתרים של רבינו ז"ל לבנו ר' יצחק ולתלמידו החביב ר' אפרים, ענה לו מוהרנ"ת ז"ל: "איך בין אויף זיין ברוגז, זיי זענען זאק מענטשן. זאלן זיי נישט זיין קיין מארק מענטשן, וואלט זיי השי"ת אויך אויסגעפירט" [= יש בלבי עליהם שהם אנשי שוק, אלמלא לא היה אנשי שוק לעסוק במסחר היה השי"ת ג"כ עוזר להם] (אבניה ברזל דף פ"א).

נערך ע"י הרה"ח רבי נחמן שווארצמן שליט"א בעמ"ס "אוצרות עלים לתרופה".

האסף כך שלמה

שבת ארוכים וחמנו אחרים המומים ברעה מפגעים מיטב הריכה במלוא הנטא משלחים בעת אשר החדם בנחוה"כ, לא אשר כמו בעין החר בשנים רחוק כחשונו דין אין ושמנו בעל וכל מינו ישרה, על כל הר קודש לא ידע וישת. לכל הדפן וצירי, מי אשר אלה לו בקרב עתה מי מנה. בניבור אור הלציו באמנה. בקרב נבשר פדוים לציון ברעה. בנות פעלו אשר יכל שפנתו מלעילא הוא חרבי וקום על. להרוחה מני שנים מנצל. על דעת המקום הקדש, שא עיני וראי מה פעל. שבו מסד הקדשה ועצמו מלהעריך פרום לקרב לחמו דאמנו. בכל דבר חסר פרושה מצודתו. על שילוח מליכ רבנו עם להרעסו, נעים ורולו ושה דוחו. וכל ילום מילום אף יניל (לעז ום אמרו. דלום הם המילום בפני. מוענטי הם הביטויים בלשוננו. לא מנאני סושר בשידעו. לאשר באהבה סזונר אור הוא הלב דברי סודיה אף דברי מלכים. בשבת גם דוד אחים. להתעלם בארבים ששים ושטחים. לספק כרוחב כל הערבים. בחשקת מחשבה ומח לעצמו שנים באקפאק תעוררת. לזמן וישיב אטו באכריכות. נרמם דאגה הרב והכבת הרה והגשם כמניק נשמת. לכרך לעלה ולקיים ראש כל שנה ושנה, בהרצקן יחד ברעה. על ציונו הק אמתה. ובפרט בהראדותיו. קריה נאמנה. או אנו מנסקים להודות על כל החסד

ה'ה ידידנו עזו ממזכי הרבים כבוד שם הפארתו

שלמה פעדער

הנגיד הנכבד כמורה"ר רבי שליט"א

ואינו עמו בדבר פעולות, ומרא למורה טיבותא לשקיה, ויאור בניבור הלציו ממעל לו. ראו הנה נקרא בשם, בעושה ומעשה יום ולילה לא ישיבות ויני שכמו לסבול את משא המפעל הכביר הלוה, קודם לצי חסד בעשות חן, הכרת תודה לו כולם הבים, על עמרו מאחורי הקלעים, לטול הכל ממסד ועד טפחות. במאור וסבר פנים פיות. ה"ה

כבוד ידידנו

כמוהר"ר אברהם יעקב געטער שליט"א

אשר גם השתא בקיבוץ ר"ה תשפ"ד על ציונו הק' של רבינו הנגמ"ח וע"א העמירו וסיפקו ברוחב לב חלק נכבד מסעודות החנז למען אלפי חסידיו ברכלב מכל קצוות הכל בכלל. ובפרט למואת המסתופפים בקריעתו העמטורה כרוחב לב ובגדירות עזומה לכל יחסר המוגן בשר ודגים וכל מטעמים ערוכים כמוב טעם

ובכן נישא בלשוננו מילה. לק-ל הגוול טורא עליה, ויפי עליכם שמחה ששון ומלה. טל שמים ידעף עליכם. לראות כרחה בעמלכם. אלו הבנים כשאפיתם מוקד הברכה לכל יחדו. בביתם נכבד מינו ומגדול. בה ויפי ה' לאורך ימים ושנים בשני שולחנת מעשרים ומחוננים חויה ועולה ברוך ויקר מאירים. באשר נחת ידיו בחוק ספדרים, הדרתו הרתת בפלס מאונים. נחת דקדושה מלוא הפנים. עד עימן בשבחה ומחבת שד-ד. בלח שפתיים מלומר ד.

החן ורחמים
תלמידי

קהילת חסידי ברוסלב

ע"ש דביה"ק מוהר"ן מברסלב זיע"א
בנשיאת הגדול ר' יעקב מאיר כשניטער שליט"א

ישמורת בהג"ק

זמן שמחנת הפסיד

הננו להודיע שבע"ה יתקיים שמחת בית השואבה בתופים ובמחולות לכלל בני קהילתנו לשמח בשמחת יהודתנו בזמן שמחתנו בירושלים

בחיבל הגדול דקהילתנו
ביום ראשון א' דחול המועד
בשעה 7:00

בבית שמש
ביום ראשון א' דחול המועד
בשעה 7:00

זה בחינת שמחת בית השואבה שזוכין בסבות, בחינת ושאתם מים בששון... שיוצאין ענשיו בשפע גדול על ידי התקון שנעשה בראש השנה על ידי התפלגה... ועל פן לא שאובין מים בשמחה גדולה מאד ומי שלא דאג שמחת בית השואבה לא דאג שמחה מימיו. (לחיות מים סבות מה"א ח')

ועיאתם מים בששון ממיניי היעוזה

גזמנה של מארה

זהו ספרים לחינוך את כלל אנשי שירת וקנים ועניים ארבעים וחסידיו קהילתנו חן

לסעודת היובל

רביה"ק זיע"א

משה"כ ב"ש והתחלת משה"כ

שתוקיים א"ה ברוחם"ס סבות מע"ה ק" וירושלים ח"ב א"א על יד הקהילה וכו' פתח - זמן וקנים עניים ארבעים וחסידיו קהילתנו חן במפעל קני וחשיבו אנשי שלימיני שלימיני א"א

זכר לעמדות בית השואבה

מחנת שמחת

פיה סוד מלה לל תקון ק"ה וירושלים ב"ש וירושלים ח"ב א"א על יד הקהילה וכו' פתח - זמן וקנים עניים ארבעים וחסידיו קהילתנו חן במפעל קני וחשיבו אנשי שלימיני שלימיני א"א

ג.ג. הסתובות סבות הפועה לבנו הרבה ר"ה א"א לילת לירי וקנים ח"ה

סעודת היובל
רביה"ק זיע"א
מחזור כ"ט

נא להעתיק בתפילה ולעורר רחמי שמים עבור חברנו היקר יחיאל מיכל בן מרים בלומא שיצא מאפילה לאורה וכן א-ל כביד לא ימאס תפילות רבים